

**Universitat de les
Illes Balears**

LA FILOLOGIA CLÀSSICA SEGONS FRIEDRICH NIETZSCHE

MARIONA MASFERRER I FONTS

Memòria del Treball de Fi de Màster

Màster Universitari de Filosofia Contemporània

(Especialitat/Itinerari: Arrels i fonamentació de la filosofia contemporània)

de la

UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

Curs Acadèmic 2014 - 2015

Data: 24 de setembre de 2015

Signatura de l'autor

Tutor del Treball: Dr. Francesc Casadesús

Signatura Tutor

Acceptat pel Director del Màster Universitari de Filosofia Contemporània

Signatura

SUMARI

I. INTRODUCCIÓ

II. FORMACIÓ, INFLUÈNCIES I ESCRITS DE JOVENTUT

III. UNA FILOLOGIA FILOSÒFICA

III.1. LA CORPORACIÓ PROFESSIONAL DELS FILÒLEGS SEGONS NIETZSCHE

III.1.1. El talp filològic: crítica a la filologia com a ofici

III.1.2. La malaltia històrica: crítica a la filologia historicista

III.1.3. Idealització de l'Antiguitat: crítica a la recepció de la cultura clàssica

III.2. EL FILÒLEG COM A CENTAURE I EL SEU ESDEVENIR

III.2.1. La formació cultural necessària

III.2.2. La filologia com a conjunció de sabers

III.2.3. L'instint del filòleg

III.2.4. El mètode: entre l'hermenèutica i la crítica

IV. LA FILOLOGIA COM A *CONTINUUM* EN EL PENSAMENT DE NIETZSCHE

V. CONCLUSIONS

BIBLIOGRAFIA

¡Aprended, pues, a leerme bien!

Nota:

Els títols i els fragments de les obres de Friedrich Nietzsche que apareixen al llarg del treball han estat citats en la seva traducció catalana sempre que n'existeixi l'edició. En el seu defecte, s'han emprat les traduccions en llengua castellana.

I. INTRODUCCIÓ

Amb només 25 anys, Friedrich Nietzsche accedeix de forma prematura a la Càtedra de Filologia Clàssica de la Universitat de Basilea erigint-se com a gran promesa dels estudis filològics de l'època. Avalat per Friedrich Ritschl, personalitat destacada en el camp de la filologia, Nietzsche no trigarà a convertir-se en una figura incòmoda per a l'acadèmia alemanya. Les crítiques suscitées arran de la publicació de *Homero y la Filología Clásica* (1869) i, en especial, de *El naixement de la tragèdia* (1872) van condemnar-lo a l'ostracisme. Conseqüència d'això, la recepció dels seus estudis filològics ha estat escassa: titllats d'acientífics, han passat desapercebuts tant per la tradició filològica com per la filosòfica, que els considera escrits menors i irrellevants en la trajectòria d'un filòsof que per a alguns neix a partir de l'any 1872.

Així, *El naixement de la tragèdia* és vist com un punt i final del seu passat filològic que provocà un gir radical cap a la filosofia i que converteix totes les obres anteriors en obres erràtiques o, en el millor dels casos, en obres que serveixen per intuir el filòsof que s'estava gestant. En cap cas, doncs, els escrits filològics de Nietzsche són tractats com a obres cabdals en el seu pensament i, fins i tot, les crítiques rebudes en els anys de joventut han influenciat la recepció de les obres posteriors de Nietzsche.

No és fins als anys 70 que la crítica comença a considerar importants les seves primeres obres, i la figura del Nietzsche filòleg es reivindica. Algunes tendències acadèmiques de la disciplina filològica comencen a interessar-se pels seus plantejaments i a valorar les seves aportacions com a aportacions valuoses per al futur de l'objecte d'estudi. Així, les veus que expliquen la seva expulsió de la universitat en la falta de capacitat de l'acadèmia del moment per entendre els postulats del jove Nietzsche augmenten, com ho fan les que valoren la seva crítica al positivisme com una de les grans aportacions a la filologia clàssica. En aquest sentit, però, sembla destacable l'opinió de Diego Sánchez Meca:

“En todo caso, es dudoso que, a pesar de todos estos loables esfuerzos y este cambio de actitud por parte de los filólogos de escuela, Nietzsche pudiera ser recuperado como un filólogo aceptable en el sentido tradicional y académico, por la razón de que el verdadero objetivo de su filología, en la mayor parte de sus trabajos, no es tanto el espíritu griego o la Antigüedad clásica, cuanto la cultura y las ideas modernas”¹.

¹ OC II, p.19

Aquest treball vol analitzar les aportacions de Nietzsche als estudis filològics. Conscients de la seva mirada particular, hem considerat imprescindible entendre què s'amagava rere el mot *philologia* i, sobretot, prendre consciència de la gran responsabilitat que Nietzsche feia recaure sobre els filòlegs del seu temps, a qui demanava guiar la cultura alemanya cap a nous horitzons. D'altra banda, el present treball vol esclarir aquells postulats filosòfics d'arrel filològica que configuren, de forma central, el pensament de Nietzsche.

Per a la redacció del present treball hem seguit, de forma conseqüent, els consells metodològics del propi Nietzsche. Així, ens hem basat, principalment, en la lectura lenta i acurada de les fonts directes, és a dir, de les obres de la primera etapa de Nietzsche així com *Homer i la filologia clàssica*, *Enciclopedia de la Filología clásica: Cómo se llega a ser filólogo*, *Nosotros los filólogos*, *Sobre el futur de les nostres institucions educatives*, entre d'altres. Amb el suport de la bibliografia secundària que es llista en l'apartat corresponent, hem dut a terme una interpretació hermenèutica de les obres del jove Nietzsche.

El cos central del treball ha estat dividit en dos grans apartats, el primer dels quals analitza les principals crítiques que Friedrich Nietzsche va dedicar al gremi dels filòlegs i al món academicista en general. El segon apartat exposa de forma detallada la filologia clàssica que Nietzsche reclamava per a la cultura alemanya. Finalment, el treball dedica un espai a demostrar que Nietzsche no va abandonar mai la tasca filològica, la qual li va aportar una formació, uns impulsos, un mètode i, en definitiva, una òptica determinada que el va acompanyar al llarg de tota la seva vida.

II. FORMACIÓ, INFLUÈNCIES I ESCRITS DE JOVENTUT

Tal i com apunta Oriol Ponsatí-Murlà, l'inici de la biografia intel·lectual de Nietzsche acostuma a situar-se en la publicació d'*El naixement de la tragèdia*, l'any 1872, quan el "cada-cop-menys-filòleg" i "cada-cop-més-filòsof" (diu Ponsatí-Murlà amb una expressió absolutament il·lustrativa que hem volgut conservar) tenia 28 anys. Les obres anteriors, així com la seva trajectòria formativa de joventut, són interpretades com a testimonis premonitoris d'un dels filòsofs més destacats de la contemporaneïtat europea.

No obstant això, en un assaig escrit l'any 1862, amb només 18 anys, Nietzsche ja dona pistes per a la lectura de tota la seva obra: "*un intento de este género no es obra de unas cuantas semanas, sino de una vida*"², i deixa clar, als lectors malintencionats, que caldrà buscar la coherència en la seva obra, una coherència que actuarà de fil conductor entre les primeres obres de joventut i les de maduresa. Així, al llarg d'aquests primers anys, Nietzsche deixa entreveure alguns aspectes que esdevindran centrals en el seu pensament posterior i començarà a demostrar les pulsions que més endavant ell mateix apuntarà com a indispensables per l'esdevenir de qualsevol filòleg.

Així doncs, en el jove Nietzsche observem un alt esperit estètic, traduït en la passió musical que des de ben petit va cultivar (fins i tot amb algunes composicions pròpies) i que, posteriorment va suposar una gran font d'inspiració i influència per a les seves obres (cal recordar la intensa relació que Nietzsche va mantenir amb Richard Wagner). D'altra banda, durant la seva estada a Naumburg i Pforta, Nietzsche demostra un gran gust per l'Antiguitat i devora lectures dels grans autors grecs i llatins; lectures que complementa, a més a més, amb autors de la tradició literària alemanya. Finalment, Nietzsche evidencia un fort esperit d'excel·lència i superació que el porta a conèixer, ja des de ben jove, amb una insistència i intensa ambició per assolir nous futurs i nous escenaris de la mà dels genis que Nietzsche reclama per a la cultura alemanya. Així doncs, el fill de pare pastor, criat en el sí d'una família profundament religiosa, trenca amb la tradició familiar per projectar-se com a home lliure i vital.

És així com, l'any 1864, Friedrich Nietzsche comença els seus estudis de Filologia Clàssica a la Universitat de Bonn i abandona els de Teologia. Aquests estudis l'acostaran encara més a la cultura hel·lènica i li aportaran coneixements científics de lingüística que li

² NIETZSCHE, F. (1997): *De mi vida*, Valdemar: Madrid.

serviran per confeccionar un mètode lector que esdevindrà la base de la seva hermenèutica i, consegüentment, del seu pensament filosòfic.

III. UNA FILOLOGIA FILOSÒFICA

*“Por lo demás, yo detesto todo lo que no hace más que instruirme,
sin aumentar mi actividad o vivificarla inmediatamente”.*

Goethe

1 LA CORPORACIÓ PROFESSIONAL DELS FILÒLEGS SEGONS NIETZSCHE

1.1 El talp filològic: crítica a la filologia com a ofici

*“Se trata de cosas absurdas que no sirven para nada.
Quien ha escrito cosas así está muerto para la ciencia”³.*

Hermann Usener

El 28 de maig de 1869 Friedrich Nietzsche pronuncia la conferència “Sobre la personalitat d’Homer” a l’aula magna de la Universitat de Basilea en el marc de la presa de possessió de la seva càtedra de Filologia Clàssica. Nietzsche accedia al càrrec d’una forma precipitada i controvertida: sense el títol de doctor, imprescindible per postular-se com a catedràtic, Nietzsche és avalat per una de les personalitats filològiques més destacades de la segona meitat del segle XIX: Friedrich Ritschl, professor de la Universitat de Leipzig.

Amb poc menys de 20 anys i com a treball final del seu batxillerat a l’escola de Pforta, Nietzsche escriu *Sobre Teognis de Mègara* (1864). Un treball escrit íntegrament en llatí que ja deixa testimoni del seu potencial intel·lectual i del seu caràcter impetuós. Ell mateix se’n fa ressò en una carta dirigida a Deussen:

“Dilluns al matí vaig començar el meu treball amb ànim dubitatiu i aquell mateix dia vaig escriure set grans folis, el segon dia a la nit ja en portava escrits 16; el tercer, 27. ¿No hi ha una

³ Carta de Nietzsche a Rohde de 25 d’octubre de 1872.

bona proporció, en aquestes xifres: 1 x 7, 2 x 8, 3 x 9? Dijous i avui he escrit la resta; són 42 grans folis allargats, que, un cop passats a net, seran 60, o potser més”⁴.

En aquesta mateixa carta, citada per Oriol Ponsatí-Murlà en l’estudi preliminar de la traducció catalana de l’obra sobre Teognis⁵, Nietzsche ja deixa entreveure l’actitud amb la qual enfrontarà els seus exercicis filològics:

“Si us interessa saber alguna cosa sobre els meus estudis actuals, puc dir-vos això:estic escrivint un ampli treball sobre Teognis, triat lliurement per mi. M’he deixat portar novament per suposicions i fantasies, però penso acabar el treball donant-li un veritable fonament filològic i de la manera més científica possible. Ja m’he arribat a fer una idea d’aquest home i en la majoria de punts penso diferentment de com pensen els altres. He estudiat profundament el bo i millor que s’ha escrit sobre aquest tema”⁶.

Aquestes suposicions i fantasies que impulsen els treballs filològics de Nietzsche seran el motiu de l’ostracisme que, sobretot a partir de la publicació de *El naixement de la tragèdia* (1872), haurà d’experimentar l’home que havia concentrat, en motiu de les seves obres de joventut, les esperances de la casta filològica de les universitats germàniques del moment. Diego Sánchez Meca arriba més enllà: “*Y es curioso observar cómo este prejuicio de un Nietzsche incapaz de rigor científico y propenso al irracionalismo, que arraigó muy fuerte en el campo de la filología clásica, llegó a hacerse extensivo también a sus trabajos filosóficos*”⁷.

El cert és que amb la lliçó inaugural a la Universitat de Basilea, Friedrich Nietzsche ja avisa de la seva innovadora concepció filològica, trencadora amb els postulats del gremi universitari. Anuncia, així, una relació conflictiva amb els seus companys de professió: “*La vida es digna de ser vivida, dice el arte, la seductora más bella; la vida es digna de ser conocida, dice la ciencia. Con esta contraposición se revela la íntima y a menudo*

⁴ NIETZSCHE, F. (1986): *Sämtliche Briefe*. Kritische Studienausgabe. Herausgegeben von Giorgio Colli undazzino Montinari: Berlin-New York.

⁵ NIETZSCHE, F. (2011): *Sobre veritat i mentida en sentit extramoral. Sobre Teognis de Mègara*, Edicions de la l:l: Girona.

⁶ NIETZSCHE, F. (2011): *Sobre veritat i mentida en sentit extramoral. Sobre Teognis de Mègara*, Edicions de la l:l: Girona. P. 73

⁷ OC II, p.16

desgarradora contradicción contenida en el concepto de la filología clásica”⁸. Nietzsche parla d’una contradicció punyent, i és que deu anys més tard del seu nomenament a la Universitat de Basilea, l’any 1879, li és concedida l’excedència que l’aparta de forma definitiva dels cercles universitaris: “(...) *para bien o para mal, de gran promesa de la ciencia filológica de su tiempo, Nietzsche había pasado a ser considerado un cuerpo extraño dentro del anquilosado sistema académico de la filología oficial*”⁹.

Veiem, doncs, que les fantasies mencionades a la carta dirigida a Deussen i l’equiparació de l’art amb la ciència a “Sobre la personalitat d’Homer” apunten una de les crítiques centrals de Nietzsche a l’estament universitari, a qui retreu haver-se convertit en un exèrcit de funcionaris de l’ensenyament i haver oblidat la força creativa que, segons Nietzsche, ha d’acompanyar la vida del filòleg: “*Además, oculta [la filología] en sí misma un elemento imperativo y artístico en el plano estético y ético, que contrasta obstinadamente con la actitud puramente científica*”¹⁰.

En la conferència “Sobre la personalitat d’Homer”, Nietzsche identifica tres tipologies d’enemics de la filologia: aquells qui converteixen la filologia en un passatemps inofensiu consistent en indagar una i altra vegada sobre les mateixes qüestions, aquells que són complaents amb l’home modern i, finalment, els propis filòlegs en una lluita fratricida per aconseguir poder. La recepta de Nietzsche és clara: recórrer a l’ajuda dels artistes.

“Frente a estos enemigos, nosotros los filólogos debemos contar siempre con la ayuda de los artistas y de las naturalezas artísticamente formadas, puesto que sólo ellas son capaces de comprender cómo la espada de la barbarie se cierne sobre la cabeza de todo aquel que pierde de vista la indecible sencillez y la noble dignidad de lo helénico, cómo ningún progreso de la técnica y de la industria, por muy brillante que sea, ningún reglamento escolar, por muy adecuado que resulte a los tiempos, ninguna formación política de las masas, por muy completa que sea, nos puede proteger de la maldición de las ridículas y escíticas aberraciones del gusto, y de la aniquilación de lo clásico por obra de la cabeza terrible y bella de las gorgonas”¹¹.

⁸ OC II, p.221

⁹ FP II, p.12

¹⁰ OC II, p.219

¹¹ OC II, p.220

1.2 La malaltia històrica: crítica a la filologia historicista

*“La extrema conciencia histórica, de hecho,
mata en el hombre la voluntad de crear algo nuevo,
le produce una especie de parálisis que nace de la
pérdida absoluta de la confianza
en sí mismo y en su obra”¹².*
Vattimo

Possiblement, una de les aportacions més determinants de Friedrich Nietzsche al camp de la filologia és precisament la de considerar-la una eina per a la transformació i la superació de tota una cultura. La Filologia Clàssica és per a Nietzsche, doncs, un canal de crítica i reflexió entorn la societat moderna del segle XIX i, a la vegada, una eina potenciadora de l'acció creativa.

“Si al filólogo le está encomendada la tarea de comprender mejor su propia época por medio de la Antigüedad, entonces su tarea es eterna. –Ésta es la antinomia de la filología: de hecho, siempre se ha comprendido la Antigüedad sólo a partir del presente - ¿y no habría de comprenderse, por el contrario, el presente a partir de la Antigüedad?”¹³.

L'any 1874 Nietzsche escriu la *Segona Consideració Intempestiva*, titulada *Sobre la utilidad y el prejuicio de la historia para la vida*. En ella, s'oposa frontalment a la filologia com a saber dedicat exclusivament al coneixement del passat i reclama una conciliació entre les corrents crítiques, encarregades de la fixació dels textos, i les corrents hermenèutiques, dedicades a la seva interpretació. En la segona intempestiva, Nietzsche encunya el concepte de “malaltia històrica”; Vattimo ho explica així: *“la enfermedad histórica es una especie de extenuación que se manifiesta en una civilización que, por exceso de estudios y de conocimientos del pasado, pierde toda capacidad creativa”¹⁴.*

¹² ROZITCHNER, A. “Nietzsche, Vattimo y la enfermedad de la historia” [en línia]. <http://100volando.blogspot.com.es/2006/03/nietzsche-vattimo-y-la-enfermedad-de.html> [Consulta: 20 d'agost de 2015]

¹³ FP II, p.57

¹⁴ ROZITCHNER, A. “Nietzsche, Vattimo y la enfermedad de la historia” [en línia]. <http://100volando.blogspot.com.es/2006/03/nietzsche-vattimo-y-la-enfermedad-de.html> [Consulta: 20 d'agost de 2015]

En el prefaci de l'obra, Nietzsche afirma amb contundència quina és la filologia que ell reclama, una filologia que denuncia la condescendència instal·lada als centres universitaris els projectes educatius dels quals Nietzsche veu fracassar.

“Tampoco, dicho sea esto sin ánimo de exculpación, debería silenciarse que las experiencias que provocaron estas torturantes sensaciones proceden de mí mismo, y que sólo con la comparación con otros tiempos, en concreto, sólo en tanto discípulo de la Antigüedad, sobre todo de los griegos, he llegado a tener tales experiencias intempestivas como hijo de este tiempo actual. Una experiencia a la que tengo derecho por tanto a causa de mi trabajo como filólogo clásico. Porque no sabría que sentido tendría la filología en nuestra época si no fuera el de actuar intempestivamente dentro de ella. Dicho en otras palabras: con el fin de actuar contra y por encima de nuestro tiempo en favor, eso espero, de un tiempo futuro”¹⁵.

És d'aquesta manera com Nietzsche reclama naturaleses fortes capaces d'anhelar nous horitzons per a la seva societat i, el més important, capaces de generar nous esdeveniments històrics que dirigeixin el poble cap a un nou futur. L'Antiguitat, doncs, ha de servir d'impuls cap a nous escenaris, la superació de la cultura clàssica és un imperatiu per a la societat moderna del segle XIX i és per aquest motiu que cal conèixer-la en profunditat i interpretar-la amb esperit artístic.

“... pero también depende de que se sepa justa y oportunamente tanto qué olvidar como qué recordar, del poderoso instinto para distinguir en qué momento es necesario sentir en modo histórico o no histórico. Ésta es precisamente la tesis propuesta a la reflexión del lector: que lo ahistórico y lo histórico son en igual medida necesarios para la salud de un individuo, de un pueblo o de una cultura”¹⁶.

Aquestes naturaleses fortes amb capacitat de transformació han de saber oblidar tots aquells elements del passat que les limitin, han de tenir, en definitiva i en paraules de Nietzsche, aquest esperit *ahistòric* que, malgrat els faci caure en injustícies i en desconeixements, els impulsi d'una forma revolucionària i transformadora cap a nous horitzons. Aquest és, potser, el motiu pel qual les imperfeccions científiques de *El naixement de la tragèdia* no van preocupar Friedrich Nietzsche.

¹⁵ NIETZSCHE, F. (2011): *Sobre la utilidad y el perjuicio de la historia para la vida. [II Intempestiva]*, Biblioteca Nueva: Girona.

¹⁶ NIETZSCHE, F. (2011): *Sobre la utilidad y el perjuicio de la historia para la vida. [II Intempestiva]*, Biblioteca Nueva: Girona.

“En este sentido, cualquiera puede entender esta observación: por mucho que la ciencia y el sentimiento histórico de un hombre sea muy limitado, por mucho que su horizonte sea tan estrecho como el de los habitantes de los Alpes, por mucho que manifieste en cada juicio una injusticia y en cada experiencia la creencia errónea de ser el primero en formularla, este hombre, pese a todas sus injusticias y errores, conservará una insuperable salud y vigor y alegrará cualquier mirada. Sin embargo, muy cerca de éste, otro hombre mucho más justo e ilustrado caerá enfermo y se debilitará, porque las líneas de su horizonte siempre se desplazan continuamente y porque no logrará liberar de las demasiado delicadas redes de sus justicias y verdades un robusto querer y desear”¹⁷.

1.3 Idealització de l’Antiguitat: crítica a la recepció de la cultura clàssica

“(…) entonces dispondrá del coraje que requieren las grandes concepciones y no se asustará ante una apariencia de paradoja: el sentido común no se le impondrá más”¹⁸.

A la conferència inaugural de l’any 1869, “Sobre la personalitat d’Homer”, Nietzsche exemplifica en la qüestió homèrica un altre dels aspectes centrals de la seva concepció filològica: el judici filosòfic sobre l’Antiguitat.

“Entonces se nos plantea la importante cuestión: (...) ¿Se ha volatizado poco a poco la personalidad de Homero en un nombre vacío, puesto que no se la podía comprender? ¿O se ha personificado de un modo popular e ingenuo toda la poesía heroica haciéndola visible en la figura de Homero? Se ha llegado a hacer, por lo tanto, de una persona un concepto o de un concepto una persona? Ésta es realmente la <cuestión homérica>, el problema central de la persona de Homero”¹⁹.

¹⁷ NIETZSCHE, F. (2011): *Sobre la utilidad y el perjuicio de la historia para la vida. [II Intempestiva]*, Biblioteca Nueva: Girona.

¹⁸ OC II, p.301

¹⁹ OC II, p.224

A l'estudi preliminar recollit al volum II de les obres completes de Nietzsche publicat per Tecnos²⁰, Diego Sánchez Meca sosté que per a l'autor alemany les il·lusions són essencials i constitutives de qualsevol forma de cultura. És precisament amb aquesta perspectiva que Nietzsche s'aproxima a la qüestió homèrica, defensant una idealització del geni poètic, de la figura d'Homer, per part dels filòlegs alexandrins del segle III a.C.

“Pero tan pronto como uno quiere acercarse a este pensamiento y mirarlo de frente, se encuentra involuntariamente poniendo, en lugar del alma popular que poetiza, una masa popular poetizadora, una larga sèrie de poetas populares, en la que el momento individual no significava nada, però en la que es poderosa la ola del alma popular, la fuerza intuitiva del ojo del pueblo, la plenitud vigorosa de la fantasía popular: una serie de genios espontáneos pertenecientes a una época, a un género poético, a una materia”²¹.

L'aportació de Nietzsche al debat sobre la figura d'Homer, doncs, és la de considerar la figura del poeta com un <judici estètic>, és a dir, una figura culturalment construïda i forjada per lectors durant segles, els quals adjudicaven originalitat i globalitat a totes les obres. En paraules de Sánchez Meca: *“una imposibilidad fáctica se había resuelto mediante un juicio de la imaginación que producía la figura de una totalidad unificada”²²*. Dit d'una altra manera, davant la impossibilitat de conèixer el passat en sí, allò que coneixem com a Antiguitat no és res més que una projecció imaginativa efectuada des del present. Una projecció, d'altra banda, no exempta de judicis i condicionants. El mecanisme observat en la construcció de la figura d'Homer es repeteix, per extensió, en la construcció humanista del món grec forjada entre els segles XVIII i XIX, que serveix com a justificació de l'ideal il·lustrat de l'època.

Amb el seu *“philosophia facta est quae philologia fuit”²³*, Nietzsche sintetitza el problema central de la relació entre la filologia i la filosofia: *“Con esto quiero expresar que toda actividad filológica debe estar impregnada y rodeada por una concepción filosófica del mundo”*. Nietzsche reclama una aproximació filològica a l'Antiguitat que respongui a la voluntat d'impuls i superació de la cultura alemanya del seu temps.

²⁰ NIETZSCHE, F. (2013): *Obras completas. Volumen II. Escritos filológicos*, Tecnos: Madrid.

²¹ OC II, p.225

²² OC II, p.34

²³ OC II, p.231

“La Antigüedad griega como compendio clásico de ejemplos para la explicación de toda nuestra cultura y su desarrollo. Es un medio para comprendernos, para orientar nuestra época y de ese modo superarla.

El fundamento pesimista de nuestra cultura”²⁴.

És aquesta, doncs, la solució que l'autor alemany aporta a l'atzucac en el qual havia arribat l'idealisme alemany de Winckelmann, Wolf i Boeckh. Tot ells atribuïen al filòleg la capacitat indispensable de connectar intuïtivament amb el passat grec per tal de produir-ne una idealització que li recordi, de forma constant, la distància inevitable que d'ella el separa. Per a Nietzsche els grecs han de servir d'exemple per a l'època contemporània, tipificant-ne les grans personalitats, els problemes essencials de l'existència humana i les actituds absolutes que resten invariables al llarg dels segles. Així doncs, el mètode historicista de la filologia alemanya oficial queda inutilitzat i l'aproximació poètica i artística envers el món grec es fa indispensable per a la consecució del somni nietzschia: l'impuls genial de la cultura i el món del seu temps cap a un nou futur que no aspiri a imitacions impossibles sinó que inventi nous escenaris inspirats en les grandeses de temps passats.

“Ahora se comprende, por primera vez, aquello que durante mucho tiempo se había advertido, el poder de las individualidades y de las manifestaciones de la voluntad más grandes que la pequeñez evanescente del hombre individual; ahora se reconoce que todo lo que en el reino de la voluntad es realmente grande y de amplio carácter, no puede tener sus raíces más profundas en la efímera e impotente figura singular de la voluntad; finalmente se puede percibir que los grandes instintos de la masa, los instintos inconscientes del pueblo, son los auténticos portadores y la palanca de la llamada historia universal”²⁵.

²⁴ FP II, p.105

²⁵ OC II, p. 226

2 EL FILÒLEG COM A CENTAURE I EL SEU ESDEVENIR

2.1 La formació cultural necessària

En aquesta primera etapa del pensament filosòfic de Nietzsche, les qüestions formatives i pedagògiques ocupaven una posició central o, potser més ben dit, una posició estructural. Per a l'autor alemany, que aspirava a una cultura superior, a un impuls de la societat alemanya del seu temps, la formació dels joves estudiants era una preocupació constant a la qual va dedicar, l'any 1872, cinc conferències celebrades a la Universitat de Basilea i reunides sota el títol *Sobre el futur de les nostres institucions educatives*.

En una obra d'estil platònic, Nietzsche dóna veu a quatre personatges que reflexionen sobre l'estat de les institucions educatives d'Alemanya i, en conseqüència, sobre la formació rebuda per part dels joves del seu temps. Al llarg de les cinc conferències, trobem un element recurrent i constant: la distinció entre cultura autèntica i pseudocultura.

“Piense en lo inútil que debe resultar hoy el trabajo más asiduo de un profesor, que por ejemplo desee conducir a un escolar hasta el mundo griego –difícil de alcanzar e infinitamente lejano- por considerarlo como la auténtica patria de la cultura: todo eso será verdaderamente inútil, cuando el mismo escolar una hora después coja un periódico o una novela de moda, o uno de esos libros cultos cuyo estilo lleva ya en sí el desagradable blasón de la barbarie cultural actual”²⁶.

Nietzsche assenyala la pobresa espiritual dels professors de la seva època com una de les causes principals que expliquen la generalització i la democratització d'una cultura cada vegada més allunyada dels ideals i els preceptes clàssics. I és que per a Nietzsche la cultura autèntica té un caràcter marcadament aristocràtic, només a l'abast de personalitats genials. L'autor alemany denuncia les dues tendències que observa en les institucions educatives del seu temps en relació a la formació cultural dels estudiants: per una banda, voluntat d'ampliar i difondre la cultura i, per l'altra, la de restringir-la i debilitar-la.

“En el momento actual, nuestras escuelas están dominadas por dos corrientes aparentemente contrarias, pero de acción igualmente destructiva, y cuyos resultados confluyen, en definitiva: por

²⁶ NIETZSCHE, F. (2000): *Sobre el porvenir de nuestras escuelas*, Tusquets: Madrid. P.31-58.

un lado, la tendencia a ampliar y a difundir lo más posible la cultura, y, por otro lado, la tendencia a restringir y a debilitar la misma cultura. Por diversas razones, la cultura debe extenderse al círculo más amplio posible: eso es lo que exige la primera tendencia. En cambio, la segunda exige a la propia cultura que abandone sus pretensiones más altas, más nobles y más sublimes, y se ponga al servicio de otra forma de vida cualquiera, por ejemplo, del Estado”.

Segons Nietzsche, la primera tendència no fa altra cosa que formar homes corrents (corrents, diu, com les monedes que van de mà en mà). I és que una de les causes que expliquen aquesta tendència és la influència, en l'àmbit educatiu, de l'economia productiva basada en l'acumulació i en la generació d'excedents i beneficis. L'altra, la por a l'opressió religiosa que s'empara en la cultura com a paraigües de la dominació. Finalment, la supremacia de l'estat, que confia en la seva capacitat de controlar una societat culturitzada i de posar-la al servei dels seus interessos. D'altra banda, la segona tendència, la de debilitar la cultura, troba en l'especialització del coneixement una arma perfecta per convertir els erudits en “obriers de fàbrica”, capaços de conèixer a la perfecció el mecanisme d'un cargol però inútils a l'hora de comprendre el funcionament general i essencial del món.

“En Alemania, donde se sabe cubrir incluso, estos hechos dolorosos con el glorioso manto del pensamiento, se admira mucho en nuestros estudiosos esa limitada moderación de los especialistas y su desviación cada vez más acentuada de la auténtica cultura, y se considera todo eso como un fenómeno ético. La <fidelidad en los detalles>, la <fidelidad del recadero> se convierten en temas de ostentación, y la falta de cultura, fuera del campo de especialización, se exhibe como señal de sobriedad”²⁷.

Malgrat tot, Nietzsche fa un cant esperançat cap al redreçament dels plantejaments de les institucions educatives i, en conseqüència, de la influència exercida en els joves estudiants del seu temps. L'esperança passa per un replantejament de l'ensenyament de l'alemany, la llengua materna. “Tomad en serio vuestra lengua! Quien no consiga sentir un deber sagrado en ese sentido no posee ni siquiera el germen del que pueda surgir una cultura superior”²⁸, diu. I és que per a Nietzsche l'alemany és, en el context educatiu dels instituts de batxillerat, un llengua morta. Una llengua transmesa a través del mètode històric, emparat en l'erudició;

²⁷ NIETZSCHE, F. (2000): *Sobre el porvenir de nuestras escuelas*, Tusquets: Madrid. P.31-58.

²⁸ NIETZSCHE, F. (2000): *Sobre el porvenir de nuestras escuelas*, Tusquets: Madrid. P.31-58.

un mètode fàcil capaç d'amagar la incapacitat dels professors de connectar les institucions actuals amb els genis artístics de la cultura alemanya.

“(...) la cultura comienza precisamente desde el momento en que se sabe tratar lo que está vivo como algo vivo (...). Indudablemente, el método histórico parece bastante más fácil y más cómodo para el profesor; asimismo, parece requerir dotes mucho más modestas y en general un ímpetu mucho menor en la voluntad y en las aspiraciones del profesor. Pero podemos hacer esa misma observación en todos los campos de la realidad pedagógica: lo más fácil y más cómodo se envuelve en un manto de pretensiones fastuosas y de títulos orgullosos”²⁹.

Queda clar, doncs, que el batxillerat alemany ha desatès un dels seus objectius principals: el de l'ensenyament de la llengua pròpia, que és, per a Nietzsche la base de qualsevol coneixement posterior. Per fer-ho possible, reclama l'adopció del mètode clàssic, observar com els grecs i els romans s'educaven lingüísticament per respectar i dominar la llengua pròpia. Els exercicis formals, la tendència a l'erudició i, sobretot, les tasques de composició són mètodes durament criticats per Nietzsche. Els escrits del batxillerat són, segons Nietzsche, composicions prematures i ridícules que una educació autèntica hauria d'evitar. Els professors han d'educar en el respecte envers als genis, els clàssics i els alemanys, i preservar els joves estudiants dels mals de la seva societat, és a dir, prevenir-los d'una personalitat pròpia plena de vanitat.

“En el instituto se considera a todos sin más como seres capaces de hacer literatura, que tienen derecho a opiniones propias sobre las cosas y los personajes más serios; mientras que una educación auténtica debería reprimir con todos sus esfuerzos las ridículas pretensiones de una independencia de juicio, y habituar al joven a una rígida obediencia bajo el dominio del genio”³⁰.

Així doncs, només l'ensenyament correcte de la llengua materna en els batxillerats, la conseqüent connexió espiritual amb els genis alemanys, l'aplicació del mètode educatiu clàssic i l'acceptació de la inferioritat respecte el geni poden conduir els joves alemanys cap a

²⁹ NIETZSCHE, F. (2000): *Sobre el porvenir de nuestras escuelas*, Tusquets: Madrid. P.31-58.

³⁰ NIETZSCHE, F. (2000): *Sobre el porvenir de nuestras escuelas*, Tusquets: Madrid. P.31-58.

la comprensió del món hel·lènic i, en definitiva, cap a la participació activa en la construcció d'una cultura superior.

2.2 La filologia com a conjunció de sabers

*“(...) cuando llegue la hora, me expresaré
de la manera más rigurosa posible.*

*La ciencia, el arte y la filosofía crecen ahora tan juntos
en mí que algún día voy a parir centauros...”³¹.*

Des de la seva càtedra de Filologia Clàssica a la Universitat de Basilea, Nietzsche es converteix en protagonista d'una de les polèmiques més efervescentes de l'àmbit filològic germànic. La pronunciació de la seva lliçó inaugural, *Sobre la personalitat d'Homer* i, posteriorment, la publicació de *El naixement de la tragèdia* van enfrontar el jove Nietzsche amb tot l'estament filològic oficial. La línia academicista majoritària, hereva dels preceptes de Friedrich August Wolf (1795-1824), defensava l'aplicació dels principis kantians exposats a la *Crítica de la raó pura* al camp de la filologia, és a dir, el mètode científic havia de ser l'eina d'aproximació i fixació de l'antiguitat clàssica. La polèmica, essencialment mantinguda amb U. von Wilamowitz, principal exponent de la filologia ortodoxa, no era nova. L'any 1833 es va produir la *Eumenidenstreit*, un enfrontament entre G. Hermann i J. Otfried Müller, que apostava per un nou esperit historicista, més interessat en els fenòmens literaris i religiosos de l'antiga Grècia. Uns quants anys més tard, entre el 1864 i el 1865, la coneguda com a “guerra dels filòlegs” va produir-se entre Otto Jahn i Ritschl. És precisament Ritschl, mestre i mentor de Nietzsche qui confessa, en una carta dirigida al seu deixeble l'any 1872, la seva incapacitat per comprendre la nova filologia proposada per Nietzsche:

“Soy demasiado viejo para asomarme a orientaciones vitales e intelectuales totalmente nuevas (...); por naturaleza estoy totalmente dentro de la corriente histórica y de la consideración histórica de los asuntos humanos. Usted no puede exigir al “alejandrino” y al erudito que

³¹ Carta a Rohde, 15 de febrer de 1870. KSB, 111, P. 95.

*condene el conocimiento y vea sólo en el arte la fuerza liberadora, salvadora y transformadora del mundo*³².

Com dèiem, la complexitat de l'encaix d'una figura com Friedrich Nietzsche dins el context academicista de la Universitat de Basilea es posa de manifest des del primer moment, amb una lliçó inaugural que va encendre les alarmes de les personalitats més destacades de l'àmbit filològic. Es tracta, doncs, d'una obra cabdal, no només perquè duu a la llum aspectes essencials del pensament de Nietzsche, sinó perquè representa una ruptura amb la pràctica filològica mantinguda fins al moment. En ella, l'autor alemany reflexiona sobre la seva filologia, una disciplina heterodoxa sustentada sobre diverses ciències. Una disciplina, diu, de caràcter múltiple.

*“La filología se puede considerar como un poco de historia, un poco de ciencia natural y un poco de estética: historia, en la medida en que quiere comprender, en imágenes siempre nuevas, las manifestaciones de determinadas individualidades populares, captar la ley que domina en el flujo de los fenómenos; ciencia natural, en cuanto que trata de indagar en el instinto más profundo del hombre, el instinto del lenguaje; finalmente estética, porque partiendo del ámbito de lo antiguo, estudia la llamada Antigüedad <clásica> con la pretensión y la intención de desenterrar un mundo ideal sepultado, y de presentar al mundo actual el espejo de lo clásico, de lo eternamente ejemplar”*³³.

Precisament, allò que va despertar les reaccions més intenses, l'element que sense cap dubte converteix els plantejaments nietzschians en conceptes revolucionaris per a la pràctica filològica és la consideració de la filologia clàssica com una disciplina artística que va més enllà de la pràctica estrictament científica. Per a Nietzsche, la filologia és alhora pedagogia i, per tant, els impulsos artístics s'uneixen als impulsos ètico-estètics per convertir l'estudi de les obres clàssiques en una activitat totalitzadora.

³² Carta de Ritschl a Nietzsche, 14 de febrer de 1872, dins *F. Nietzsche, Kritischen Gesamtausgabe des Briefwechsels*. Bedin. W. de Gruyter, 1975, II, p. 493.

³³ OC II, p. 220

2.3 L'instint del filòleg

Aquesta inclinació pedagògica és un dels impulsos que Nietzsche identifica entre els filòlegs. Cal recordar que en *Sobre el futur de les nostres institucions educatives*, Nietzsche apunta que l'única esperança possible de salvar la cultura alemanya de la barbàrie i d'impulsar-se cap a un nou futur superior és l'acció, dins les institucions educatives del país, d'aquests docents superiors.

Nietzsche demana bons professors per guiar la joventut alemanya en el seu camí cap a l'esdevenir superior i potser per això ell mateix no deixa mai de traçar camins cap als nous horitzons que les seves obres dibuixen. Un bon exemple d'això és *Enciclopedia de la Filología Clásica: cómo se llega a ser filólogo*, apareguda entre els anys 1870 i 1871, un compendi de reflexions sobre la gènesis i la formació del filòleg clàssic. Així doncs, Nietzsche identifica tres instints entre els filòlegs: per una banda, com dèiem, una certa inclinació pedagògica, fruit, sobretot, de la reflexió personal sobre el propi itinerari formatiu; per altra banda, l'afició per l'Antiguitat, amb una actitud, reclama, de rebuig cap a la falsa antiguitat que es cultivava en alguns cercles acadèmics; i finalment, el desig pur de saber, evitant, això sí, convertir-se en erudit amb una absurda acumulació de coneixements. Per tal que el filòleg es converteixi en el docent superior que reclama Nietzsche cal que reuneixi tots aquests impulsos.

“El filólogo no es más que un historiador especializado, en tanto en cuanto es únicamente un erudito. Para ser un pedagogo en el sentido elevado del término, hace falta captar lo clásico. Pero como no puede convencer a la juventud de la importancia del clasicismo, le es preciso buscar otro campo de ejercicio para su vocación docente. O sea, le es preciso ser el profesor ideal para los grupos de edades más capacitadas; docente y difusor de los materiales de cultura, intermediario entre los grandes genios y los genios nuevos que están llegando a serlo, entre el gran pasado y el futuro. Posee una capacidad enorme para la producción repetitiva, es un virtuoso genial frente al genio productivo. Ésta es su tendencia durante toda su vida. Su tarea consiste, ante todo, en ser un buen profesor de instituto”³⁴.

És imprescindible, doncs, aproximar-se a l'Antiguitat de forma instintiva; ser, en paraules de Nietzsche, internament receptiu a ella, amb amor. Per entendre amb profunditat la

³⁴ OC II, p. 298

concepció de l'autor alemany sobre l'Antiguitat cal observar els camins que traça per acostar-s'hi. Així, Nietzsche ens diu que la millor manera de penetrar en la realitat clàssica és ser un home modern en contacte permanent amb els genis de la modernitat. A més a més, aconsella practicar algun art per percebre la diferència insalvable que ens distingeix dels clàssics i, finalment, familiaritzar-se amb els grans textos clàssics, apreciar-los, a través de la lectura. Serà llavors que la gènesis del filòleg haurà estat possible: *“Tan pronto como se acerque interiormente a la Antigüedad, el filólogo experimentará el impulso pedagógico y sentirá el deseo ardiente de ser un verdadero erudito. En este estado ya está maduro para los estudios de filología”*³⁵.

2.4 El mètode: entre l'hermenèutica i la crítica

*“Nos es preciso aprender nuevamente a leer, pues hemos desaprendido a hacerlo (...)”*³⁶.

En *Enciclopedia de la filología clásica: cómo se llega a ser filólogo* (1870-1871), Friedrich Nietzsche recomana la lectura de clàssics grecs i llatins, així com l'estudi de filòsofs clàssics. I és que tal i com hem vist amb anterioritat, és imprescindible estar en contacte amb els grans genis de l'Antiguitat i de la tradició alemanya. És precís, però, tenir en compte que aquestes lectures no poden produir-se en estats d'immaduresa espiritual i cal aspirar a una comprensió progressiva. Nietzsche interpreta la lectura com una conquesta.

*“A nadie debería estarle permitido saber más de lo que es capaz de arrastrar, ni más de lo que es capaz de acarrear con bella soltura. (...) Lo que se descubre y recopila de modo artificial permanece muerto, o sea, no se asimila en un núcleo esencial creativo, ni se convierte en carne y sangre, sino que oprime al individuo y le perjudica: son como balas de plomo en el cuerpo”*³⁷.

³⁵ OC II, p. 299

³⁶ OC II, p. 301

³⁷ OC II, p. 306

En aquesta aproximació a l'Antiguitat a través de la lectura de les seves fonts primàries, el lector modern estableix un seguit de paral·lelismes i analogies constants per tal de propiciar l'assimilació de la realitat hel·lènica. En aquest procés, no es pot perdre de vista que la modernitat és en relació a l'Antiguitat i és per això que, segons Nietzsche, la concepció filosòfica del passat clàssic es fa absolutament necessària per tal d'explicar aquells fets que en el mecanisme comparatiu amb l'Antiguitat requereixin ser interpretats: *“el filólogo debe, pues, ejercitarse, ante todo, en la universalidad, considerar las cosas con seriedad y amplitud, y separar a su ser y a su entorno de lo disperso. Por eso debe estudiar filosofía, por una necesidad interna”*³⁸.

Un dels pilars fonamentals de la concepció filològica de Nietzsche és, precisament, el que transcendeix de la relació entre la modernitat i l'Antiguitat. Cal distingir entre la transmissió (de la qual s'ocupa la crítica lingüística) i l'objecte transmès (el qual es reserva a l'hermenèutica). Per a Nietzsche, ambdós processos s'han d'encarar mitjançant un mètode absolutament rigorós, és per a ell, una qüestió ètica per la qual, a la veritat, només s'hi pot arribar a través de l'aplicació estricta de la lògica.

Nietzsche alerta del perill, i aquesta qüestió ens remet a la crítica dirigida cap a l'acadèmia filològica, que suposa l'excessiva confiança dipositada en la crítica, és a dir, en la raó. En *Enciclopedia de la filología clásica: cómo se llega a ser filólogo* Nietzsche planteja que la crítica lingüística no pot esdevenir un objectiu per ella mateixa i ha de servir, de forma vital, això sí, a l'hermenèutica. Entre la crítica i l'hermenèutica, doncs, s'estableix una relació de retroalimentació per la qual l'hermenèutica és la preparació per encarar-se al text i detectar els errors històrics de la transmissió i, al seu torn, la crítica és una primera fase de l'hermenèutica que treballa per a la comprensió total del text.

*“El peligro consiste en que se tiene demasiada fe en la crítica, o sea, en la razón rigurosa. ¡Cuántos filólogos no logran en absoluto pasar de ahí! (...) El que no aporta otra cosa que conocimientos y sano sentido común puede ser utilizado para un excelente servicio de carretero, pero para nada más. No está predestinado a ser filólogo porque no es filósofo y porque tampoco es artista. Sin embargo, quien no tiene ni conocimientos ni sano sentido común debe ser expulsado por cualquier medio”*³⁹.

³⁸ OC II, p. 301

³⁹ OC II, p. 303

IV. LA FILOLOGIA COM A *CONTINUUM* EN EL PENSAMENT DE NIETZSCHE

“La filología es el arte de aprender y enseñar a leer en una época en la que se lee demasiado”⁴⁰.

Friedrich Nietzsche: lector fervent quan encara era un nen, estudiant excepcional de cultura clàssica durant el batxillerat, jove promesa de la filologia durant els seus anys com a estudiant universitari i catedràtic precoç de Filologia Clàssica a la Universitat de Basilea. La importància dels estudis hel·lènics en la formació i en les obres de joventut de Nietzsche és, evidentment, inqüestionable. La continuïtat de la disciplina en el seu pensament de maduresa, però, ha generat debat i múltiples revisions. Per una banda, hi ha qui sosté la permanència de postulats filològics en tota la seva obra, esdevenint així un corpus coherent i interrelacionat. D'altra banda, algunes interpretacions dibuixen en *Humà, massa humà* (1878) un trencament total amb la filologia clàssica i un gir definitiu cap a la filosofia. Però l'any 1881, en el pròleg d'*Aurora*, Nietzsche escriu:

“No en vano he sido filólogo, y tal vez lo siga siendo. La palabra «filólogo» designa a quien domina tanto el arte de leer con lentitud que acaba escribiendo también con lentitud. (...) La filología es un arte respetable, que exige a quienes la admiran que se mantengan al margen, que se tomen tiempo, que se vuelvan silenciosos y pausados; un arte de orfebrería, una pericia propia de un orfebre de la palabra, un arte que exige un trabajo sutil y delicado, en el que no se consigue nada si no se actúa con lentitud. Por esto precisamente resulta hoy más necesaria que nunca (...)”⁴¹.

Podem entendre, doncs, que no es produeix cap trencament amb la pràctica filològica sinó una evolució en allò que Nietzsche entén per filologia. Tal com argumenta Diego Sánchez Meca, en el pensament de maduresa de Nietzsche la filologia esdevé una eina per a la correcta hermenèutica, una ciència que, amb l'aplicació rigorosa del mètode correcte, és la base de tota construcció filosòfica. És possible que la ruptura dels seus lligams personals amb Richard Wagner fos la causa o la conseqüència de l'abandonament, per part de Nietzsche, d'aquella filologia juvenil basada en la intuïció de l'Antiguitat i en la recepció artística del seu valor per a la modernitat. És el propi Nietzsche qui apunta en aquesta direcció en el seu *Ensayo de*

⁴⁰ FP II, p. 269

⁴¹ NIETZSCHE, F. (1994): *Aurora*. M.E. Editores: Madrid. P. 32

autocrítica a *El naixement de la tragedia*: “este temerario libro osó por vez primera ver la ciencia con la óptica del artista, y el arte con la de la vida”⁴². És d’aquesta manera com el mètode desplaça la intuïció dels fonaments de la disciplina filològica.

*“La reconstrucción y depuración de los textos, junto con la explicación de los mismos, practicada a lo largo de siglos por un gremio, han permitido finalmente encontrar ahora los métodos correctos... Toda ciencia sólo ha conseguido continuidad y estabilidad por haber llegado a su apogeo el arte de la correcta lectura, es decir, la filología”*⁴³.

Observem, doncs, com la filologia clàssica té per a Nietzsche un valor que perdura al llarg de tota la seva vida i que evoluciona en paral·lel al seu pensament. Podem dir que quan Nietzsche era més filòleg, reclamava una filologia filosòfica; en la seva maduresa, en canvi, quan esdevé més filòsof, defensa una filosofia d’arrel filològica. Una manera d’ordenar i esquematitzar una figura heterodoxa que mai va veure clara la línia divisòria entre ambdues disciplines.

Per a Nietzsche la filologia adquireix un paper fonamental en tant que eina per a la validació d’interpretacions hermenèutiques. La filologia és l’art de llegir bé, l’*ephexis*, és a dir, l’acostament delicat i pacient a allò llegit; és la base de tota reflexió crítica que permet analitzar no només la tradició sinó la seva transmissió. En aquesta època de maduresa, la filologia és vista per a Nietzsche com a eix del mètode genealògic, és a dir, com a arma per combatre les imposicions sobre el text i les lectures interessades de la història i la tradició, fenòmens que Nietzsche observa en el cristianisme i en l’hermenèutica bíblica de la teologia.

La filologia aporta a Nietzsche coneixements científics i etimològics que li permeten assolir un dels objectius principals del seu pensament: deslliurar l’home dels joncs de l’idealisme.

⁴² ARAGÓN, R. *Biblioteca* [en línia]. <<http://www.raularagon.com.ar/biblioteca/libros/Nietzsche%20-%20El%20nacimiento%20de%20la%20tragedia.pdf>> [Consulta: 15 de setembre de 2015]

⁴³ OC II, p. 40

V. CONCLUSIONS

Van ser tantes les expectatives posades en aquell jove filòleg que amb només vint-i-cinc anys accedia a la càtedra de Filologia Clàssica de la Universitat de Basilea, que va ser difícil digerir que els seus esforços no anessin dirigits a reforçar les parets de la filologia academicista de finals del segle XIX. Potser, fins i tot, l'evidència de que existia en Nietzsche una capacitat espectacular per a la tasca filològica va fer aflorar el desconcert entre tots aquells que només van saber veure errors i imperfeccions en les seves obres de joventut.

Nietzsche es va enfrontar de forma decidida amb els seus contemporanis i ha patit, des de llavors, l'ostracisme de generacions i generacions de lingüistes que han prescindit de les aportacions que un dels intel·lectuals més determinants de l'època contemporània va fer a la seva disciplina. D'altra banda, la divisió moderna del coneixement ha allunyat completament dos móns que per a Nietzsche eren un de sol: llengua i filosofia. Així, des dels cercles filosòfics no s'han dedicat els esforços suficients per entendre i comprendre què era allò essencial que Nietzsche observava en la filologia per comprendre el món, per explicar-lo i, fins i tot, per transformar-lo.

La lectura global i completa de la seva obra aporta llum a molts aspectes bàsics del pensament de Nietzsche difícils de comprendre sense les seves obres de maduresa. I és que l'anàlisi integral de la seva obra, entesa com un tot que mostra evolucions però sobretot coherències, ens demostra la inexistència d'una ruptura que molts insisteixen a situar, amb la publicació d'*Humà, massa humà*, entre l'etapa filològica de Nietzsche i l'etapa filosòfica. Cal entendre, amb aquesta lectura acurada, que l'obsessió vital de Nietzsche va ser, essencialment, la modernitat, que havia de ser somiada i construïda per homes lliures. Nietzsche va trobar en la filologia clàssica una eina perfecta per aconseguir-ho i en l'Antiguitat un horitzó per impulsar el món contemporani cap a un nou futur.

En la seva etapa de joventut, Nietzsche s'aproxima als textos clàssics des del que ell anomena "concepció filosòfica del món": al domini de la crítica textual se li suma una inclinació estètica i, sobretot, una idea del món contemporani que li permet captar en l'Antiguitat tot allò que ha d'impulsar la cultura alemanya del moment. Dit d'una altra manera, en la seva etapa com a filòleg, Nietzsche se serveix de la filosofia per connectar amb el geni de l'Antiguitat i esdevenir, així, un home transformador del seu temps. No es poden entendre, doncs, els pilars que fonamenten el pensament filosòfic de Nietzsche sense el coneixement profund que Nietzsche tenia del món clàssic, i no només això, no es poden entendre les seves idees més revolucionàries sense l'impacte que la cultura hel·lènica va tenir en l'ànima de Nietzsche.

En la seva maduresa, quan Nietzsche exposa, purament, el seu pensament filosòfic, la filologia es converteix en una arma contundent per desmuntar aquells discursos que anul·laven la voluntat de l'home i que impedièn allò que Nietzsche havia reclamat ja amb la seva lliçó inaugural a la Universitat de Basilea: salvar el món germànic de la pseudocultura i dels homes mediocres i impulsar-lo cap a un estadi digne de l'ànima alemanya més elevada.

Friedrich Nietzsche no va poder concebre una filologia que no aixequés els ulls dels textos per mirar els nous camins vitals que podien divisar-se des de la lectura dels grans clàssics universals. No va poder concebre, doncs, una filologia no filosòfica. Amb l'evolució del seu pensament, Nietzsche tampoc va saber treballar en pro de les seves idees sense servir-se del mètode filològic i sense la capacitat crítica que la lectura lenta i meditada li va proporcionar. No és arriscat afirmar, doncs, que Nietzsche tampoc va saber concebre una filosofia d'arrel no filològica.

BIBLIOGRAFIA

Edicions

NIETZSCHE, F. (2013): *Obras completas. Volumen II. Escritos filológicos*, Tecnos: Madrid.

NIETZSCHE, F. (2011): *Sobre veritat i mentida en sentit extramoral. Sobre Teognis de Mègara*, Edicions de la l·l: Girona.

NIETZSCHE, F. (2011): *Sobre la utilidad y el perjuicio de la historia para la vida. [II Intempestiva]*, Biblioteca Nueva: Girona.

NIETZSCHE, F. (2008): *Fragmentos póstumos (1875-1882). Volumen II*, Tecnos: Madrid.

NIETZSCHE, F. (2000): *Sobre el porvenir de nuestras escuelas*, Tusquets: Madrid.

NIETZSCHE, F. (1997): *De mi vida*, Valdemar: Madrid.

NIETZSCHE, F. (1994): *Aurora*. M.E. Editores: Madrid.

NIETZSCHE, F. (1986): *Sämtliche Briefe*. Kritische Studienausgabe. Herausgegeben von Giorgio Colli und Mazzino Montinari: Berlin-New York.

Referències

ROZITCHNER, A. “Nietzsche, Vattimo y la enfermedad de la historia” [en línia].

<http://100volando.blogspot.com.es/2006/03/nietzsche-vattimo-y-la-enfermedad-de.html>

[Consulta: 20 d’agost de 2015]

ARAGÓN, R. *Biblioteca* [en línia].

<[http://www.raularagon.com.ar/biblioteca/libros/Nietzsche%20-](http://www.raularagon.com.ar/biblioteca/libros/Nietzsche%20-%20El%20nacimiento%20de%20la%20tragedia.pdf)

[%20El%20nacimiento%20de%20la%20tragedia.pdf](http://www.raularagon.com.ar/biblioteca/libros/Nietzsche%20-%20El%20nacimiento%20de%20la%20tragedia.pdf)> [Consulta: 15 de setembre de 2015]